

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування
України «Бережанський агротехнічний інститут»
Бережанська міська рада
Відділ культури, туризму та релігій Бережанської міської ради
БЕРЕЖАНСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

«Бережанська гімназія: сторінки історії»

матеріали XI наукової конференції

- 175-річчю проголошення у Львові Головною Руською Радою Маніфесту
про єдність галицьких і наддніпрянських українців;*
- 160-річчю від дня народження Остапа Нижанківського – композитора і
громадського діяча, організатора «Бережанського Бояну»;*
- 150-річчю від дня народження Михайла Яцківа – українського письменника,
члена модерністського угруповання «Молода муза», учня Бережанської гімназії;*
- 140-річчю від дня народження Станіслава Відацького – польського військового, педагога, громадського
діяча, почесного громадянина м. Бережани (1934);*
- 140-річчю від дня народження Володимира-Богдана Лотоцького – журналіста, редактора,
громадського діяча, учня Бережанської гімназії;*
- 140-рччю від дня народження Осипа Назарука – письменника,
українського громадського і політичного діяча, журналіста, публіциста;*
- 120-й річниці від часу заснування у Бережанах філії
Українського педагогічного товариства «Рідна Школа»;*
- 110-й річниці від дня народження Ореста Гижі – лікаря,
фольклориста, громадського діяча, збирача пісенної спадщини Лемківщини;*
- 100-річчю від дня народження Миколи Бездільного – графіка, живописця, заслуженого майстра
народної творчості УРСР;*
- а також світлій пам'яті всіх наших земляків – військових Збройних Сил України,
які героїчно загинули в боях нинішньої російсько-української війни.*

Бережанський краєзнавчий музей, 21 вересня 2023 р.

Зміст

Вітальне слово	5
Секція 1. «Бережанська гімназія: від заснування до сьогодення»	9
1. Кардинальні зміни у розвитку шкільництва на Бережанщині за перше десятиріччя незалежної України (1991 – 2001 рр.).....	9
<i>Бич Василь</i>	
2. Бережанський некрополь: до вивчення та збереження могил директорів Бережанської гімназії.....	13
<i>Проців Микола</i>	
3. До візуального пізнання минулого: культурно-мистецьке життя в гімназії (1933-1944 рр.). З колекції «Фотографії» фондової збірки Бережанського краєзнавчого музею.....	20
<i>Порохняк Вікторія</i>	
4. Олексій Тарасєв – випускник Бережанської гімназії, котрий віддав своє життя за Батьківщину.....	24
<i>Бойко Наталія</i>	
Секція 2. «Майдан та російсько-українська війна: через призму людської пам'яті, мовою документів і музейних експонатів »	28
1. Боротьба за незалежність. Нові експозиції на вимогу часу.....	28
<i>Бойко Наталія</i>	
2. Справжній офіцер. Герой російсько-української війни Сергій Мельник.....	32
<i>Пугач Наталія</i>	
3. Перший хто загинув 24 лютого – Герой України Віталій Скакун.....	36
<i>Порохняк Вікторія</i>	
Секція 3. «Польсько-українські зв'язки в історичній ретроспективі: регіональні виміри »	40
1. Українсько-польські відносин в період 1943-1944 років на території сучасної Збарзької територіальної громади.....	40
<i>Івахів Назарій</i>	
2. Петро Дунін-Борковський – «білий крук у польському політичному світі».....	43
<i>Капуста Андрій</i>	
3. Польський парадний портрет у фондах Тернопільського обласного краєзнавчого музею.....	49
<i>Ленчук Ірина</i>	
Секція 4. « Актуальні питання регіонального музейництва: історія, теорія, практика»	54
1. Творчі русла Миколи Бездільного з фондів Тернопільського обласного краєзнавчого музею.....	54

<i>Завіша Галина, Українець Наталія</i>	
2. «Горно» як метрологічна одиниця при оптовому продажі глиняного посуду в Полтавській губернії (друга половина XIX – початок XX століття).....	57
<i>Гавриш Лариса</i>	
3. Топоніміз села Виноградне (Костильники) Чортківського району Тернопільської області	62
<i>Добрянський Володимир, Гривул Ліля</i>	
4. Дослідження травертинової печери в урочищі Під монастирем поблизу села Касперівці на Заліщанщині.....	67
<i>Добрянський Володимир, Площанський Петро</i>	
5. Теоретичні засади археологічного та природничого пам'яткознавства	71
<i>Кепін Дмитро, Титова Олена</i>	
6. До питання про регіональні дослідження української гончарської культури....	74
<i>Метка Людмила</i>	
7. «Літературна Бережанщина» через призму історичної біографістики та музейної експозиції: Михайло Рудницький.....	76
<i>Парацій Володимир</i>	
8. Археологічні металеві артефакти з фондів Бережанського краєзнавчого музею: тесло та шпора (острога).....	83
<i>Парацій Володимир</i>	
9. Діячі Головної Руської Ради на графічних пам'ятках фонду Львівського історичного музею.....	89
<i>Юрейко Ольга</i>	
Секція 5. «Відомі особистості, ювілейні події».....	94
1. Творчий портрет Миколи Бездільного – музиканта, художника.....	94
<i>Біркова Євгенія</i>	
2. Константин Наумович Гудзенко – дослідник регіональної історії Голодомору 1932-1933 років (до 90-річчя Голодомору-Геноциду).....	103
<i>Висоцька Лариса</i>	
3. Шляхетський рід Городиських в історії села Коцюбинці.....	105
<i>Гринюка Богдан</i>	
4. Левко Лепкий - видатний діяч галицької інтелігенції.....	110
<i>Заяць Юлія</i>	
5. Іван Франко: Микулинці, краєзнавство і радикальна партія.....	115
<i>Капуста Андрій</i>	
6. Степан Скрипник – перший Патріарх УАПЦ.....	121
<i>Каспрук Віталій</i>	
7. Лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка Іван Білик.....	123
<i>Ликова Оксана</i>	
8. Роль митрополита Андрея Шептицького в житті Йосифа Сліпого	128
<i>Москалець Світлана</i>	
9. Унікальні медалі вшанування славетної української оперної співачки Соломії Крушельницької (до 150 річчя з дня народження).....	133
<i>Пахолко Степан, Гурмак Василь</i>	
10. Осип Назарук – співець величі Роксолани.....	136

гончарних осередках вона мала різне кількісне значення й відповідно різну ціну. Традиційно «горнами» посуд скуповували посередники з метою перепродажу за межами губернії.

Джерела та література:

1. Василенко В. И. Местечко Опoшня, Зеньковскаго уезда Полтавской губернии: Статико-экономический очерк. Полтава : Типография Губернского правления, 1889. 40 с.
2. Зарецкий И. А. Гончарный промысел в Полтавской губернии. Полтава : Типо-литография Л. Фришберга, 1894. 3 нн., II, 126, XXIII, VI, II с.
3. Лисенко С. И. Очерки домашних промыслов и ремесел Полтавской губернии: Роменский уезд. Одесса : Славянская типография Н. Хрисогелос, 1900. Вып. 2. 540 с.
4. Лисенко С. И. Очерки домашних промыслов и ремесел Полтавской губернии: Промыслы Лохвицкого уезда. Полтава : типо-литогр. Торгов. Дома «Л. Фришберг», 1904. Вып. 3. 194 с.
5. Міщанин Віктор. Північна група малих осередків гончарства Опішненського гончарного району (друга половина XIX-XX століття). Опішне : Українське Народознавство, 2005. 304 с.: іл.
6. Пошивайло Олесь. Етнографія українського гончарства. (Лівобережна Україна). К. : Молодь, 1993. 408 с.

УДК 811.161.2' 3732

Добрянський Володимир
археолог, спелеолог, дослідник старожитностей,
фортифікацій та топоніміки
Тернопільське відділення НТШ,
Гривул Ліля
наукова працівниця НПП «Дністровський каньйон»

ТОПОНІМІЯ СЕЛА ВІНОГРАДНЕ (КОСТІЛЬНИКИ) ЧОРТКІВСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

На підставі зібраного топонімного матеріалу з використанням історичних джерел з історії, мовознавства і наукової літератури подано опис географічних назв села Виноградне (Костільники) та з'ясовано їх етимологію.

Ключові слова: *географічні назви, топонім, мікротопонім, ономастика, урочище.*

Село Виноградне (Костільники) належить до Заліщицької громади Чортківського району Тернопільської області. Населений пункт розташований на лівому, пологому та округлому вигині берега р. Дністер за 18 км на захід до м. Заліщики.

Східніше, між с. Виноградне та с. Зозулинцями, у верхній частині схилу Дністра розташована ботанічна пам'ятка природи місцевого значення – це *Зозулинська степова ділянка № 1* площею 2 га. Під охороною держави знаходиться лучно-степова рослинність, яка є типовою для Західного Поділля. На захід, у межах схилів долини р. Дністер між Виноградним (Костільниками) та Городком, розташована інша ботанічна пам'ятка природи місцевого значення – це стінка *Городок-Костільники* загальною площею 11,4 га. Під охороною знаходяться скельно-степові фітоценози. [ІМСТО, 2, 156].

Первісна назва села – *Костільники*, але в 1964 р місцеве компартійне керівництво Заліщицького р-ну вирішило перейменувати його на *Виноградне*, бо недолугим комуністам ця назва вбачалася якась незрозуміла та немилозвучна. Така маніакально-параноїдальна лихоманка на перейменування географічних назв була характерною ознакою тієї доби. Аналогічна доля спіткала багато населених пунктів України в часи комуністичного тоталітаризму.

Перша писемна згадка про село *Костільники (Kosczelniki)* датована 1566 р. Ці відомості знаходимо в географічно-статистичному переліку населених пунктів Подільського воєводства у XIX (VIII) томі збірника документів «*Źródła dziejowe*». Там подається інформація, що «*Grudek Kulakow atque Kosczelniki*» – тобто містечко Городок-Кулаків (тепер с. Городок, що розташоване в усті злиття р. Серет у Дністер), знаходиться біля *Костільників*. У цьому збірнику також знаходимо другу згадку про село – це 1578 р

[Żdz., XIX (VIII), 200, 273]. Щоправда у книзі П. Сіреджука «Першовитоки..», яка присвячена історії населених пунктів колишнього Заліщицького р-ну, друга писемна фіксація села подається 1588 р. Цілком ймовірно, що це могла бути авторська або редакторська помилка. Опрацьовуючи документи у Центральному державному історичному архіві м. Києва, П. Сіреджук виявив третю згадку про *Костільники* – це 1590 р [5, с. 66]. В той час Костільники, як зазначав І. Скочиляс (1967-2020), входили у склад Червоногородського повіту Подільського воєводства та належали Язловецьким. Село разом із Більчецьким замком (тепер с. Більче-Золоте), а також Вонятинцями (тепер с. Винятинці), Городком, Королівкою, Шишківцями, Шершенівкою тощо входило в склад Більчецького господарського комплексу Язловецьких [6, с. 224]. За люстрацією Подільського воєводства 1665 р, в Костільниках проживало три сім'ї [АЮЗР, II (VII), 510]. Згідно з Йосифінською (1785-1788) та Франисканською (1819-1820) метриками, с. *Костільники* (*Костельники*, *Kościelniki*) належало до деканату Королівка, циркулу Заліщики, а з 1816 р до циркулу Чортків [ЙФМ, 156-158]. Згідно з Генеральною візитацією 1730-1731 рр, у с. *Костільники* (*Koscilniki*) згадується церква Свв. 40 Мучеників, яка належала до Більчецького намісництва Кам'янецького крилосу [Скоц., 50].

Серед місцевого населення побутує кілька версій походження назви села. Перша вказує на те, що село було назване на честь першого жителя села, який називався *Кость*. Друга оповідає, «що в княжу добу у портовому місті Василеві (тепер це однойменне село, яке розташоване на протилежному, правому березі Дністра) були жорстокі бої, і померлих переправляли у Костільники на поховання – свідченням цього є знаходження костей і кам'яні хрести». Про кам'яні хрести відома легенда, що на городі жителя села М. Моспанчука поховані два австрійських солдати.

Дуже прикро, коли краєзнавці й науковці (археологи, історики, географи), виводять етимологію географічних назв, покликаючись тільки на *народні легенди*, або інтерпретують із «власної уяви чи бачення». Для того, щоб доповнити цю нішу невідомого, нам необхідно звернутися до такої спеціальної мовознавчої дисципліни, як *ономастика*. Адже вона з'ясовує *походження як особових назв (антропонімів), так географічних*. Тому нам необхідно визначити походження назви села *Костільники*, щоб майбутні покоління дослідників старожитностей та історії краю не вводили себе та інших в оману.

Почнемо все по-порядку: ще в 1930-х роках (коли ономастика лише формувалася як наукова дисципліна), відомий західноукраїнський історик М. Кордуба (1876-1947) вказував, що поряд із такими назвами населених пунктів, як *Усте Єпископське, Монастирок, Монастирська*, тощо – *Костільники* за походженням належить до категорії *церковних* [3, с. 20-21; 4, с. 243-244].

У нинішні часи провідний фахівець України в галузі ономастики, доктор філологічних наук Д. Бучко (1937-2014) зазначив, що «*Виноградне*» є штучна, вторинна назва, яка утворена від прикметника «*виноградне*». Первісна назва *Костільники* могла бути утворена або від службової назви *костільник*, чи родинної *Костільники* з первісним значенням «*родина Костільника*» [2, с. 62].

Отже, назва села має відантропонімне походження та постала від особової назви – прізвиська *Костільник*.

У документах ранньомодерного і модерного часу часто фігурують аналогічні спільнокореневі прізвиська, наприклад: *Kościelcki Luca, Kościelski Gallus* [Żdz, IX, 110-112]; *Kościelcki Joh.* [Żdz, XI, 266, 280]; *Kościelcki* (1502), *Kościelny* (1522), *Kościelnik* (1544), *Kościelniewicz* (1560), *Kościelniak* (1691) [АР, II, 289]. Такі прізвиська вказують на те, що їхні власники мають *безпосередній стосунок до виконання певних занять* [1, с. 16-25]: *це церковний слуга* [Ред., 61]. Отже, *костільник* – «церковник» [ЕСУМ, III, 56].

У краєзнавчих студіях потрібно зосереджувати увагу на вивченні та дослідженні мікротопонімії краю. Адже в ній завжди прихований той невідомий пласт давньої історії краю, який не завжди засвідчений у документах та актах. Тому ретельне вивчення географічних назв дасть змогу виявити давні археологічні старожитності, дізнатися про

палеоландшафт місцевостей, рід та заняття тутешнього населення тощо. Вивчення та опрацювання мікротопонімного матеріалу важливе не лише для мовознавців – воно є цінним джерелом інформації наукових студій для археологів, істориків та географів.

Для цього прикладу подаємо мікротопонімний матеріал, який нами зібраний у с. Виноградне (Костільники) під час опитування місцевого населення. Дуже прикро, але розвиток сучасних інформаційних технологій, науково-технічний прогрес та політична й економічна нестабільність повністю відірвали людину від пізнання природи, любові та шани до історичного минулого рідного краю. Байдужість і захланність стали характерною ознакою сучасної епохи. Така тенденція спостерігається не лише серед молоді, але людей 50-60 річного віку. В цьому випадку довелося весь мікротопонімний матеріал збирати по зернинах і постійно по кілька раз провіряти отриману інформацію.

Отже, північніше села Виноградне (Костільники) на високому плато з пересічною місцевістю, який широко розлігся над долиною каньйону Дністра і Серету та ліворуч дороги, яка веде з Городка до села, знаходиться урочище *Болотисько*. Тепер це невелике озеро, яке постійно пересихає. Його назва виникла від сильно *заболочених колись берегів, які оточували водойму*.

Праворуч дороги знаходиться урочище *Яр великий*. Місцевість вражає своїми масштабами, від чого й виникла ця назва. Урочище має ледь похилі береги, які плавно і поступово переходять в округле сухе дно.

Далі між Виноградним (Костільниками) та Зозулинцями, розташоване урочище *Гнила*. Це глибокий яр V-подібної форми з крутими й важкодоступними схилами, який стрімко і глибоко врізається у сторону водойми Дністра. На відміну від попереднього урочища, він значно менший у своїх розмірах. Біля нього у верхній частині високого плато оголилися біло-жовтого кольору альбські вапняки, з яких просочується вода і формується малопотужне джерело. У районі формування яру, внаслідок водозерозійних процесів поверхневого ґрунту, створене не надто широке, вузьке і похиле плато, яке сильно заболочене джерелом та поверхневими підшкірними водами. Тому за домінуючими ознаками природного ландшафту виникла назва урочища, яка вказує на *заболочення місцевості у цьому районі*.

На плато між каньйонами Серету і Дністра та праворуч дороги, яка веде з Городка до Виноградного (Костільник) знаходяться два урочища – це *Гора Славна* та *Гора Романка*. За місцевою легендою *«два маляра Славко і Роман розмальовували палац у селі Василів. Для того, щоб вони не розмалювали інші палаци так само гарно, пан закрив їх у високій вежі, та майстри зробили дерев'яні крила і покинули вежу. Місце де впав Славко називається Славна, а де впав Роман – Романка. Тому тепер гора називається Славна і Романка»*.

Щоб якось з'ясувати походження цих мікротопонімів, нам необхідно звернутися до люстрації тодішнього містечка Городок, які засвідчені у Йосифінській метриці (1785-1788). Так в розділі *«Opisanie granic miasteczka Gródek»* знаходимо повідомлення, що *«Począwszy z Romanowej Doliny, od pierwszego kopca kościelnickiego Ścianki Stawnej zwanej, na zachod kopiec I»* [NKN, XLII, 63].

Тобто із вказаного тексту дізнаємося, що на рівнинному березі Дністра між Городком та Костільниками знаходилося урочище *Романова долина*. Назва походить від антропоніма *Роман*. Особа з таким ім'ям була власником угідь. Та чи можливий варіант, аби якось пов'язати урочище *Романова долина* до *Гори Романка*, адже в основі маємо спільнокореневе ім'я? Мабуть, що ні, адже мікротопонім *Гора Романка* хоча має відантропонімне походження, але засвідчує пестливу назву людини – це *Романко*. Такі пестливі імена дуже часто були поширені у пізньосередньовічний та ранньомодерний час як серед знаті, так черні. Наприклад: *Володимир-Володимирко, Іван-Івасик-Івашко-Ісик, Збігнев-Збишко, Теодор-Теодорик*, тощо. Тому можна, навіть не вагаючись вказати, що мікротопоніми засвідчують цілком різних осіб.

У цьому випадку ми стоїмо на правильному шляху. Нам вдалося дізнатися, що на лівому березі Серету, в с. Городок досі існує невеликий присілок *Романка*. Він знаходиться майже по-середині схилу високого плато та праворуч дороги, яка вздовж Дністра веде в сторону населених пунктів: *Виноградне (Костільники), Зозулинці, Синьків, Колодрібка*. Таким чином мікротопонім *Гора Романка* виник від однойменного присілка села Городок *внаслідок перенесення географічної назви на сусідній, прилеглий до нього масив*. До речі, мікротопонім *Гора Романка* знаходиться над однойменним присілком Городка.

Цілком інша ситуація з мікротопонімом *Гора Славна*. Аналогічна назва досі є в Городку. Це урочище розляглося на широкій долині вздовж лівих берегів устя впадіння Серету у Дністер. На австрійських кадастрових картах земель Городка, які складені в перші половині XIX ст було чітко позначено, що нижче по течії Дністра знаходиться острів, який мав назву – *Славна*. Найцікавіше: нам не відомі причини (це була помилка людини, яка складала люстрацію містечка Городок, або теперішніх науковців, які формували текст збірника), але в люстрації поряд з *Романовою долиною*, фіксується мікротопонім «*Ścianki Stawnej zwanej*» [NKN, XLII, 63].

У слові вбачаємо помилку: це нонсенс і парадокс, щоб *стінка* називалася «*Ставна*», адже поруч ніякого *ставу* не було. Тому подаємо беззаперечні аргументи і факти. По-перше: у минулому були непоодинокі випадки, коли широка долина урочища *Славна* у період весняного льодоходу нагромаджувалася високими багатометровими заторами, а під час довготривалих дощових злив, Серет і Дністер так виходив з берегів, що затоплював більшу частину урочища. Тому береги копанки під дією води швидко би піддавалися ерозії, а водойма за кілька таких сезони, замулилася б повністю. По-друге: зазвичай у середньовіччя та модерний час на теренах Західного Поділля стави споруджували переважно на малих річках – наприклад *Нічлава, Дуна, Джурин, Гнізна*, тощо. Також закладали стави у верхніх течіях *Серету, Збруча, Золотої Липи* та їх притоках. Спорудити їх було не так складно, навіть без значних економічних витрат та великих людських ресурсів – потрібно лише розширити та поглибити бурегову лінію річки чи потоку й насипати одну чи дві дамби. По-третє: над крутою та звивистою стінкою лівого берега Серету, у районі урочища *Славна*, зовсім немає потужних і навіть слабо напірних джерел, котрі могли наповнювати копанку водою. По-четверте: немає і не збереглося до сьогодення жодних ровів, рукав якого би проходив в урочище *Славна* з Серету до Дністра. Про якусь «*водойму*» навіть немає жодних згадок ні в люстраціях містечка Городок та пізніших документах, адже не було жодної доцільності й економічної вигоди її споруджувати. По-п'яте: існує таке слово, як *ставний* «*доброякісний; міцний; солідний*» у значенні «*огрядний, дебелий, поважний, імпазантний, солідний*» [ЕСУМ, V, 174]. У першу чергу таке слово притаманне людині, яке характеризує її позитивні ознаки, а для географічних назв воно не притаманне. По-шосте: штучна водойма природного походження у містечку Городок колись насправді була. Але вона знаходилася між правим берегом Серету та лівою течією Дністра. Там, на Дністрі знаходився безіменний острів, який сполучався із суходолом чотирма кам'яними дамбами. Ці гідрологічні споруди позначені на воєнних «*картах фон Міга*» та другої і третьої топографічної зйомки Австро-Угорщини й кадастрових картах Городка першої половини і середини XIX ст. Ця берегова лінія мала назву *Сага*, що від географічного терміна *сага* «*затока річки; протока, стариця; озеро або болото в заплаві річки*»; «*затока*» [ЕСУМ, V, 161]. Правда, не відомо, чи приносили такі «*стави*» економічну вигоду – про них не знайшли жодної інформації у писемних джерелах. Можна лише дотично гадати, що вигода могла бути. Адже після повені з відступом води, багато риби залишалася у достатній кількості у чотирьох великих ставах. Правда тепер ні острова, ні рукава Дністра не має: з 1980-х років ця ділянка повністю замулилася алювіальними відкладами річки, і створився суцільний суходіл.

Тому стверджуємо, що *стінка*, яка витягнулася вздовж лівої течії Серету ніяк не могла мати назву *Ставна*, її назва – *Славна*. Від урочища над Серетом не лише отримала *стінка*

аналогічну назву, а також острів на Дністрі – пізніше вона перенеслася на «гору» у Виноградному (Костільниках). В мікротопонімії такі випадки не поодинокі – ми маємо справу з процесом перенесення географічної назви з *одного на інші масиви*. У нашому випадку таке понесення відбулося аж на три сусідні масиви, які розташовані поруч!

Дуже сумнівно, щоб урочище *Славна* над Серетом отримало назву від антропоніма чи якоїсь події. Деякі люди стверджували, що в цій долині «колись був кривавий бій між козаками і татарами. Козаки отримали славу перемогу. Тому долина називається *Славна*». Насправді назва *Славна* мотивована прикметником *славний (-а)* «добротний», «зручний», «благодатний», «гарний», тощо в значенні: «місце, яке вигідне і зручне для проживання; господарювання; те, що дає прибуток».

Прямуючи у село Виноградне (Костільники) вздовж похилого схилу, воно умовно розділене на дві частини. Перша проходить вздовж водного плеса Дністра, яку називають *Долина*, а друга, верхня – це *Толока* (*толока* «залишене під пар поле, на якому пасуть худобу; вільна ділянка біля села» [ЕСУМ, V, 593]).

У верхній частині села збереглися два мікротопоніми, які пов'язані із *виноградництвом* у цій місцевості. Такі утворення є новітніми, вони виникли у часи Другої Речі Посполитої (1920-1939), коли в досліджуваній місцевості почали масово культивувати вирощування винограду. Перший мікротопонім виник там, на схилах якого знаходилися насадження винограду – це *Виноградне*, а поруч *Винниця* – місце, на якому переробляли виноград на вино. Там знаходилася кам'яна споруда з глибокими підвалами, у якій чавили сік на вино, а в глибоких льохах його зберігали у дубових бочках для ферментації.

Поруч, верхній схил Виноградного (Костільників) має назву *Кам'яниця*. Це джерела, які впливають з-під альбських вапняків неподалік дороги перед спуском до села.

Над самим Дністром знаходиться урочище *Мости*. За переказами місцевих жителів, «колись тут був *дерев'яний міст, який вів на протилежний берег Дністра до с. Василів, а на зиму його розбирали*». Насправді це лише легенда, у якій можна віднайти деякі реальні події. Так, тут дійсно знаходилися тимчасові мости у якості переправ, які споруджено у часи Першої Світової війни. Якщо конкретніше – це був 1916 р, коли зі сторони Буковини відбувався так-званий «*Брусилівський прорив*». Тоді командування Австрійської армії прийняло рішення сильно укріпити фортифікаційними спорудами лівий берег Дністра, щоб зупинити стрімке просування російської армії вглиб території Галичини до Львова та Перемишля. У цьому районі були тимчасові дерев'яні переправи, через яких відбувалося пересування австрійських військ та техніки.

Південніше села над Дністром, є урочище *Лози*. Воно розляглося вздовж водойми і знаходиться навпроти с. Дорошівка Чернівецької обл та *Дорошівського острова*. Мікротопонім виник за *рослинною ознакою*, яка вказує на їхнє *скупчення і домінування* серед місцевості.

Таким чином, на підставі зібраного матеріалу мікротопонімії с. Виноградне (Костільники), нам вдалося з'ясувати невідомі сторінки давнього минулого села. Тому для кожного дослідника та краєзнавця, якому не байдужа історія свого краю, була би доцільність збирати, систематизувати та опубліковувати топонімний матеріал.

Джерела:

- АЮЗР – Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологической комиссией. (В 15 т.). – СПб., 1863–1892. – Т. II (Ч. VII). – Киев, 1890. – 644 с.
- ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: В 6 томах. Київ: «Наукова думка», 1983-2012. – Т. 3. (К-М), 1989. – 648 с.; Т. 5. (Р-Т), 2006. – 704 с.;
- ІМСТО – Історія міст і сіл Тернопільської області: В 3 томах. Тернопіль: ТЗОВ «Терно-граф», 2014. – Т. 2 (Г-Л), 2014. – 690 с.
- ЙФМ - Йосифінська (1785-1788) і Францисканська метрики. Перші поземельні кадастри Галичини. Показчик населених пунктів. – Київ: «Наукова думка», 1965. – 357 с.
- Ред. – Редько Ю.К. Сучасні українські прізвища. – Київ: «Наукова думка», 1966. – 216 с.

Скоч. – Скочиляс І. Генеральні візитації Київської унійної митрополії XVII-XVIII століть. Львівсько-Галицько-Кам'янецька єпархія. Том 2: Протоколи Генеральних візитацій. – Львів: Український католицький університет, 2004. – ССVIII + 512 с.

AP – Antroponimia Polski. Od końca XVI do XVIII wieku. Т. II (H-Ma), Krakow: LEXIS, 2009. – 436 s.

ZDz – Zrodla dziejowe. Т. I-XXVI, Warszawa, 1876-1915; Т. IX, 1881 – 314 s.; Т. XI, 1882 – 318 s. + VI; Т. XIX (VIII), 1889 – 308 s. + XLVI.

NKN – Na styku kultur i narodow. Galicyjskie miasta i miasteczka w jozefińskim katastrze gruntowym. Т. XLII (Bołszowce, Dźwinogród, Gródek, Mariampol i Otynia). – Krakow, 2020. – 99 s. + 49 tabl.

Список використаної літератури:

1. Бучко Г.Є. Відносні прикметники в українській антропонімії Галичини. //Snudia slovakista, 9. – с. 16-25
2. Бучко Д. Походження назв населених пунктів Тернопільщини. – Дрогобич: Посвіт, 2017. – 316 с.
3. Кордуба М. Що кажуть нам назви осель? – Львів : видавництво «Наша Батьківщина», 1938. – 22 с.
4. Кордуба М. Що кажуть нам назви осель? //Рідна мова. – Рік VII. Число 6 (78). – Варшава: [б.в.], 1939. – с. 241-246
5. Сіреджук П. Першовитоки. Нариси історії заселення Заліщанщини від найдавніших часів до наших днів. – Київ: [б.в.], 1994. – 110 с.
6. Скочиляс І. Язловецьке намісництво на Західному Поділлі у XVII-першій половині XVIII століть: територіальний «родовід» та парафіяльна мережа (історико-географічний аспект). // Український археографічний щорічник”. – Випуск 10/11. – Том 13/14. – Київ, 2006. – с. 222-239

УДК 911

Добрянський Володимир
археолог, спелеолог, дослідник
старожитностей,
фортифікацій та топоніміки
Тернопільське відділення НТШ

Площанський Петро
науковий працівник НПП «Дністровський каньйон»

ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАВЕРТИНОВОЇ ПЕЧЕРИ В УРОЧИЩІ ПІД МОНАСТИРЕМ ПОБЛИЗУ СЕЛА КАСПЕРІВЦІ НА ЗАЛІЩАНЩИНІ

Статтю присвячено дослідженню травертинової печери в урочищі Під монастирем поблизу села Касперівці на Заліщанщині. Під час спелеологічних досліджень було встановлено, що людина не використовувала в давнину природної карстової порожнини.

Ключові слова: травертин, мікротопонім, урочище, гідронім, печера, скит, монастир, ісихазм.

Територія Західного Поділля – унікальний регіон в Україні, в якому найбільше зосереджено старожитностей, пам'яток історико-культурної спадщини та унікальних і неповторних перлин природи, які годі віднайти в будь-якому іншому куточку нашої країни. Одним із найбільш привабливих місць нашого краю є печери. Адже з огляду на географічне розташування та особливості геологічного формування території Західного Поділля тут їх найбільше. Печери – цінні пам'ятки природи, вони надзвичайно привабливі для розвитку туристичної сфери. Такі природні утворення мають велике наукове та пізнавальне значення для досліджень із географії, геології, палеонтології, спелеології тощо. Також вони є важливими об'єктами для дослідників у галузі історії та археології – адже з давніх часів люди завжди використовували печери для житла, господарських потреб, укриття під час воєнних лихоліть, культових цілей тощо.

Тому ми поставили завдання детальніше дослідити травертинову печеру в урочищі *Під монастирем*, яка розташована поблизу села Касперівці Заліщицької ОТГ і встановити,